

כתיבת שמות בגיטין ובכתובות

א. הקדמה לשאילת כתיבת שם אורן

בימינו שם אורן שכיח מאד הן בא"י הן בארה"ב. מקובל בא"י בחיי יום יום לכתוב השם הזה "אורן". אולם בתנ"ך מופיע שם או מלה זאת פעמיים וכתוב שם (ישעיהו מ"ד י"ד ודבהי א, ב, כ"ה) ארן חסר ויו. לפום ריהטא, הדין גבי אורן צ"ל כמו הדין גבי השם הלל שג"כ מופיע כשם פעמיים בתנ"ך (שופטים י"ב, י"ג, ט"ו) ומופיע כמלה פעם אחת (תהלים י, ג). האהלי שם, הגט מסודר והערוך השולחן (ע"ש לסיכום הדין בנידון) כולם פוסקים שיש לכתוב השם הלל חסר י כמו שמופיע בתנ"ך (וע"ע בקב נקי בנדון). אולם הגט מסודר פוסק שאם חותם שמו הלל מלא י דאזלינן בתר חתימתו לכתוב מלא. לפום ריהטא, י"ל במקביל ביחס לשם אורן, שמן הסתם יש לכתוב השם חסר ואם חותם בו ו" יש לכתוב אורן. אולם השם הזה בא"י תמיד כותבים אותו מלא וכמעט ולא רואים אותו כתוב חסר ויו "ארן". ואם כותבים "ארן" לא ניכר ששם זה "אורן" השכיח, ואפשר לקרוא אותו ארן כמו שמופיע בתנ"ך פעמיים שהוא מבני שעיר החורי (בראשית ל"ו, כ"ח ודבהי א, א, מ"ב). ולכן יתכן מאד דאם חותם שמו אורן מלא ויו דאזלינן בתר חתימתו. אבל מה עושים אם המגרש או חתן גר בחו"ל ולא מזדמן לו לחתום שמו בלשון הקודש?

ב. מילכה – מלכה

לפום ריהטא, אפשר לדמות שאילה זו לשאילת כתיבת שם מילכה בגט. השם הזה הוא מופיע חסר י", מלכה, בתורה אצל אשת נחור ובנות צלפחד. הגט מסודר (ס"ט ט"ו סעיף י") מכריע בשאילה זו דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד אבל עדיף לכתוב מלא לחלק בינו ובין שם ארן. אולם, ע"ש בגט מסודר ששאני אצל מילכה-מלכה ששם מלכה שכיח הרבה יותר ממילכה בחירק. ואצלינו שם ארן כמעט ולא משתמשים בו. ומה שהגט מסודר פוסק לכתוב צפורה מלא ויו אע"פ שמופיע חסר ויו בתנ"ך, הוא לחלק צפורה לבין צפורה שכנראה בימיו השם הזה היה שכיח בפי בני".

ג. משלם – משולם

אולם, עדין הו"א דיש מקום לכתוב אורן מלא ויו ע"פ דברי הט"ז (ס"ס קכ"ט שמות אנשים) דיש לכתוב השם משולם מלא ויו דלא לטעי ביה לקרותו לשון משלם אע"פ שמופיע בתנ"ך תמיד (כ"ה פעמים) חסר ויו אולם, ע"ב"ש שם ד"דעת כל הפוסקים) לכתוב משלם חסר ויו דלא כהט"ז וכן פסקו האהלי שם, גט מסודר וערוך השולחן. ויותר מזה, פסקו (בעקבות הטיב גיטין) דאם חותם וי"ו מלא דהוא נחשב כחתימה בטעות אם לא שיש לו קבלה ממשפחתו דכן יש לו לכתוב השם הזה. ואע"פ שהט"ז מצטט כתקדים את הוראות הרמ"א (אה"ע ס"ק"ט סעיף כ"ח) לכתוב שם הלל מלא, ע"ב בגט מסודר ושאר הפוסקים שיש שיקולים אחרים המורים דיש מקום לכתוב הלל מלא י" (כמו תקדים שם הלל בן שחר המופיע בישעיהו י"ד י"ב).

ד. מסקנה לשאילת כתיבת שם אורן

בכל זאת, נלע"ד דיש לכתוב אורן מלא אף אם אינו חותם שמו כך. ע בגט מסודר (סימן י"ז, פשר דבר אות כ) ש מצטט שו"ת צמח צדק החדש ס רכ"ג שכותב " ומה שהעולם כותבין בשטרות ואיגרות הוי כאילו הוא חותם עצמו כן" וכאן ששם אורן תמיד מופיע מלא בחיי יום יום בא"י, ושם זה אינו מופיע פעמים רבות בתנ"ך (כמו משלם) או בגמרא (כמו הלל), אז אם נכתוב "ארן" חסר ויו, היינו טועים וחושבים שזהו ארן, כי שם אורן תמיד מופיע לענינינו מלא ויו. ע"כ ייתכן מאד שיש לכתוב אורן מלא ויו אף אם אינו חותם שמו מלא ויו. וכן עשינו מעשה בב"ד בגט ע"פ הוראת מו"ר הרה"ג הרב אלעזר מאיר

טייץ שליט"א וכן הסכים לזה ידידי הדגול הר יעקב ליכטר שליט"א. אולם ייתכן מאד שאם אכן חותם שמו חסר ארן דאזלינן בטר חתימתו וכפי שהשם מופיע בתנ"ך..
ואע"פ שבד"כ מקובל אצל מסדרי גיטין דלאי משגחינן במי שחותם שמו אהרון מלא ויו דנחשב כחתימה בטעות (כי אהרן מופיע חסר ויו בתנ"ך) אע"פ שמופיע השם אהרן מלא ויו תמיד בימינו בחיי יום יום בא"י, שאני התם שאין שום סיבה המכריחה אותנו לכתוב השם מלא ולשנות מהא דכתוב בתנ"ך וכן בשם משלם, סברו כל הפוסקים חוץ מן הט"ז דאין סבה מספקת לכתוב השם משולם מלא ויו ולסטות מהא דכתוב בתנ"ך משא"ב בשם מילכה דיש סיבה טובה לשנות מהא דכתוב בתנ"ך, וכן הדין בשם אורן לע"ד.

ה. כתיבת שם נסים בגיטין ובכתובות

בבית שמואל (אה"ע ס"ס קכ"ט שמות אנשים אות נ) מופיע השם נסים מלא י אולם ע בספר טיב גיטין שכתב ע"ז (שמות אנשים אות נ ס"ק י"א)
"הוא ט"ס וצ"ל בלא יוד אחר הנון וכך חתימת רבינו ז"ל ע בתשובות הריב"ש ע"ש ס ומביא הריב"ש כמה פעמים וכ"ב בע"נ שהוא כמ"ש ה נסי וכתוב אל העמים ארים נסי. אבל בין סמ"ך למ"ם כותבין י וכן היה חותם הר"ן ז"ל וכן במטבע הברכות שעשה נסים. ויש חותמין נסים (כצ"ל בספר מערכת השלחן) מלא יו"ד בין נו"ן לסמ"ך. ויראה דאין משגיחין בחתימתו דטועה הוא. עכ"ל ופשוט דהיינו כשאין לו טעם למה הוא חותם כך"
ע באהלי שם, גט מסודר, שולחן מערכת, וערוך השלחן שכולם פוסקים שיש לכתוב נסים חסר יו"ד בין הנו"ן והסמ"ך. וע בספר שם חדש (שהוא ספר מקובל מאד לכתיבת שמות כפי מנהג הספרדים, כמו שראיתי בב"ד בא"י וכן אמר לי הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א כשזכיתי לשוחח איתו ולקבל הסמכה לספר גיטין בפגישה במשרדו בתמוז תשס"ג) שכך פוסק שיש לכתוב נסים חסר י"ד בין נו"ן וסמ"ך. והוא ציטט מהמדרש רבה (שמות ט"ו ז) שמופיע שם המלה "נסים" חסר יו"ד בין נו"ן וסמ"ך. אולם מבואר בשם חדש ואם חותם ביו"ד אחר הנו"ן לא משגחינן ביה. משמע שסובר שאין משגיחין בחתימתו אפילו אם יש לו טעם לכך. ויתכן שהוא פוסק ככה מאחר שבספר גט פשוט (ממנו צטט הנ"ל) אינו כותב שיש לכתוב נסים אם יש לו טעם לחתום כך. והיות והגט פשוט הוא ספר יסודי לבני עדות המזרח וספר טיב גיטין הוא דפר יסודי לבני אשכנז, פוסק השם חדש כפי ספר גט פשוט.

ו. הסבר למה כותבים נסים

ועלינו לברר למה ניתן לשאוב ראייה לכתוב "נסים" מהא דכתיב ה נסי. שהרי יש לשאול למה בד"כ מופיע מלים בתנ"ך במשקל דומה לנסים, חסרים יו"ד אחר אות הראשון (כמו חטים, עזים, נצים, חצים, ששים, שטים, חתים, שכים, עתים, כנים, צדים, פתים, מלים, זקים, מסים, מנים) ולעומת זאת כתוב שיר השירים. והסביר לי הרב ד"ר משה בערנסטין שליט"א (פרופסור לתנ"ך בשיבת רבינו יצחק אלחנן, שהוא מומחה גדול בשפת העברית) שהשורש של המלה שירים הוא שיר, ע"כ כותבים י אחרי אות הראשון של המלה משא"כ בכל הנ דוגמאות דלעיל שורש המלה אינו כולל אות י. לדוגמא, הוא הסביר לי ששורש המלה נס הוא "נסס" כדכתיב "נס להתנוסס" וכן במלה זקים, שורש המלה הוא "זקק" וכו. וד"ר בערנסטין הסביר לי שאם מופיע דגש באות השני של המלה, אז אין כותבים אות י אחרי אות ראשון כי זהו הברה קצרה, וכן הוא בכל הנ דוגמאות דלעיל. ולכן היות ויש דגש באות סמ"ך במלת "נסי" אז אין כותבין יו"ד אחרי הנו"ן, ובכך במלת "שש" אין כותבין יו"ד אחרי השי"ן הראשון כי ישנו דגש בשי"ן השני. ולכן בלשון רבים כותבים ששים ללא יו"ד אחר השי"ן הראשון וכן הוא במלים עתי-עתים. לעומת זאת מופיע המלה "שיחי עם יו"ד אחר השי"ן כי אין דגש באות ח, וכן מופיע מלה "שירי" בתהילים כ"ז יוצא אם כך, שהמלה נסי עם דגש באות ס היא הוכחה גמורה שיש לכתוב המלה נסים ללא י אחר הנו"ן.

ז. דין מי שחותם שמו נסים.

השאלה היחידה היא אם החתימה "נסים" עם יו"ד אחר הנו"ן נחשב כחתימה בטעות אף אם יש לו טעם לכך. ראינו שחולקים בזה הטיב גיטין והגט פשוט (ואפשר שבאמת אין ט"ס בב"ש, אלא שרוצה להורות שאפשר לכתוב נסים אם יש טעם לכך) הגט פשוט כנראה סובר שאין מקום בכלל לכתוב נסים עם יו"ד אחר הנו"ן, כמו ש"מושה" בוי"ו אחר השי"ן נחשב כחתימה בטעות (כמבואר בגט מסודר ס ט"ו סעיף ב,

ושמות אנשים אות י חקור דבר ס"ק ב). אולם הטיב גיטין כנראה סובר שאם יש טעם לכך יש מקום לכתוב "ניסים", שהרי לשון הקודש סובל משקל כזה, כדוגמת שירים (וכן יש בבראשית כ"א ט"ו מלת שירים עם יו"ד אחר האות הראשון).

דוגמא של סיבה טובה לכתוב י אחר הנו"ן היא אם רוצה לקרוא בנו אחר מי שנפטר בקצור ימיו, ע"כ רוצה לשנות שם הנולד קצת משם הנפטר (כמו שמוצאים ביונתן שנשתנה קצת מיהונתן התנכי, וכן ישעיהו מישעיה התנכי). השאילה המתעוררת בימינו היא אם הטעם שמישהו חותם שמו "ניסים" הוא משום שכך הוא מקובל היום בא"י מטעם הסגנון של "כתיב מלא", נחשב כטעם מספיק לכתוב שמו בכתובה או גט דלא לפי כללי הדקדוק התנכי. אלא שרוצה ליתן שם שונה קצת כמו שמוצאים ביונתן ויהונתן. ע"כ הוא מתכוון לשם נסים דוקא עם שנוי ולכן אפשר לכתוב בגט ובכתובה "ניסים", כי בעצם הוא שם אחר משם "נסים". משא"כ אם חושב שצריך לכתוב שמו נסים כי כך הוא צ"ל ע"פ כללי הכתיבה העברית המודרנית הלא לפי כללי הדקדוק התנכי הוא טועה ולכן ייתכן לומר שאף הטיב הגיטין יודה שאם כותב שמו נסים משום שכך הוא מקובל היום בא"י לפי כללי כתיבת עברית מודרנית, שנחשב כחתימה בטעות. במיוחד לאור העובדה שרוב רובם של האנשים שנקראים בשם נסים הם מבני עדות המזרח (כמו שהעיר הערה"ש), בד"כ אין השאילה כאן מתעוררת למעשה, כי לפי הפוסקים הספרדים אין משגיחין בחתימת נסים אפילו אם יש לו טעם לכך ובכן העיר לי פעם (בהקשר אחר) מו"ר הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א שרוב רובם של החתימות בא"י בן קשקושים שא"א לברר מהן האותיות הכתובות, שלכן אין לסטות מצורת כתיבת השמות לפי הכללים התנכיים, משום חתימה שאינה מבוררת. ע"כ כמעט תמיד יש לכתוב השם "נסים" ללא יו"ד אחר הנו"ן בגיטין ובכתובות, לענ"ד במיוחד לאור מה שכתבנו ביחס לשם אהרן ומשלם, אין לשנות מכללי כתיבה התנכית אם לא שיש סבה טובה לכך.

ח. כתיבת השם תהלה בגיטין ובכתובות

בימינו השם תהלה שכיח, ויש לכתבו חסר י אחרי אות ה כמו שמופיע חמשים ושבעה פעמים במקרא. נאע"פ שפעם א מופיע בתנ"ך המלה תהלה (איוב ב ד. י"ח), אין מקום לטעות בין תהלה לתהלה, שלא משתמשים במלת תהלה לשם, אפשר משום שהוא לשון גנאי לדעת רש"י ועוד מפרשים (ע בדעת מקרא שם) ולכן דומה תהלה לדין משלם הנ"ל ולא לדין מילכה הנ"ל. אמנם מה הדין אם חותמת ביו"ד אחר אות ה כמו שמקובל היום בא"י בחיי יום יום ע"פ הא דמבואר לעיל יש לומר דהוי חתימה בטעות ואין משגיחין בחתימתה למי שחותם שמו אהרון דלא משגיחין בחתימתו. הרי בתנ"ך אין יו"ד מופיע אחר הלמ"ד משום שישנו דגש באות ל, והוי הברה קצרה. והרי אין שום צורך לכתוב יו"ד אחר הלמ"ד, אלא זהו הסגנון הנפוץ בימינו בעקבות גישת ה"כתיב מלא" הרווח בימינו בא"י אולם, בגיטין ובכתובות יש לכתוב לפי כללים התנכיים וכן"ל לענ"ד.

ט. כתיבת השם צפורה

הגט מסודר פוסק שיש לכתוב צפורה מלא וי"ו, אע"פ שמופיע צפורה חסר וי"ו במקרא, כדי לחלק בין צפורה לצפורה אולם ע בערה"ש שפוסק שיש לכתוב צפורה חסר וי"ו כדאיתא במקרא כי אצלו לא שמעו שם צפורה מעולם. נל"ע שאצלינו יש לכתוב צפורה מלא וי"ו אפילו אם אינה חותמת מלא וי"ו (מ"מ אם חותמת חסר וי"ו יש לכתוב כפי חתימתה) כי בימינו, הסופר המפורסם ר יעקב ליבטער שליט"א העיר לי, בצבור החסידי עדיין משתמשים בשם צפורה. ואין לומר שבקהילות שלנו יש לכתוב צפורה חסר וי"ו כהוראת הערה"ש כי אצלינו לא משתמשים בשם צפורה. וזהו בגלל שהמצב בימינו שונה לגמרי ממצאות הדברים בימי הערה"ש. בימי הערה"ש לא היו כלי תקשורת ונסיעה מפותחים כמו בימינו. אצלינו לעומת זאת יש הרבה קשר בין הקהילות השונות, במיוחד שישנם כמה אנשים שמתחתנים עם אנשי קהילה שונה ויש אנשים שעוברים מקהילה לקהילה, ע"כ אין שייך בימינו לומר שאצלינו "לא שמענו מעולם שם צפורה" כי יש הרבה מגע בין קהילתנו ובין קהילה החסידית.

ע"כ יש לכתוב צפורה מלא וי"ו גם בקהילתנו בהתאם להוראת בעל הגט מסודר. ובנוסף לכך ע מש"כ הרה"ג הרב עובדיה יוסף שליט"א (שו"ת יביע אומר ח"י ס ל"ב עמ"ל"ז) "ומכיון שמצינו במקרא שם איש בלק בן "צפור" מלא וי"ו וכן כך צפור טהורה תאכלו, כי יקרא קן צפור, כולם מלאים וי"ו, הוא הדין

לשם אישה שיש מקום לכותבה עם וי"ו. וע בספר גט פשוט (ס,ק כ"ט סוף ס"ק קכ"ט, מצוטט הל למעשה שם ביבי"א) שאם יש ספק אם לכתוב השם מלא או חסר עדיף לכתבו מלא. וע ברמ"א (אה"ע ס קכ"ט סעיף כ"ח) "וכן יש לכתוב בכל כיוצא בזה אע"פ שדינו לכתוב חסר אינו מזיק אם כתבו מלא."